

ОГЛЯД ПРАКТИКИ ВИРІШЕННЯ СУДАМИ УКРАЇНИ СПОРІВ ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ ПУБЛІЧНОГО ПОШИРЕННЯ ФОТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ З ЗОБРАЖЕННЯМ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Кулініч О.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

докторант кафедри права інтелектуальної власності

та корпоративного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена проблемам визначення порядку публічного поширення фотографічних творів. Розкривається порядок поширення фотографічних творів за погодженням з фізичною особою. Характеризуються випадки правомірного поширення фотографічних творів без отримання згоди фізичної особи. Розглядаються окремі судові рішення.

Ключові слова: фотографічний твір, авторські права, зображення, фізична особа, охорона прав.

Статья посвящена проблемам определения порядка публичного распространения фотографических произведений. Рассматривается порядок распространения фотографических произведений по согласованию с физическим лицом. Характеризуются случаи правомерного распространения фотографических произведений без получения согласия физического лица. Рассматриваются отдельные судебные решения.

Ключевые слова: фотографическое произведение, авторские права, изображение, физическое лицо, охрана прав.

The article is devoted to the problems of determining the order of public distribution of photographic Artwork. Explains how to spread photographic Artwork by agreement with the individual. Harakterizuyutsya cases of lawful distribution of photographic Artwork without the consent of the individual. Examines individual judgments.

Keywords: photographic work, copyrights, image, individual, protection of rights.

Постановка проблеми. З поширенням різноманітних технічних засобів фіксації інформації, в тому числі візуальної, потребує свого вдосконалення сфера правового регулювання відносин, пов'язаних зі створенням та розповсюдженням фотографічних творів. У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження питань теорії та практики застосування норм, що визначають умови здійснення фотографування, зокрема, фізичних осіб, дослідження співвідношення прав та інтересів фотографа та особи, яка зображена на фотографічних та інших об'єктах авторського права, а також порядку публічного поширення фотографічних творів з зображенням фізичної особи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Більшість з досліджень правовідносин, пов'язаних зі створенням та публічним поширенням фотографічних творів досліджувалася в аспекті визнання авторських прав, захисту особистих немайнових прав фізичної особи, яка зображена на фотографічних творах, окремих питань щодо визначення фотографічного твору як об'єкта авторського права та умов надання йому правової охорони. Серед інших, слід відзначити праці І. Абдуліної, Г. Дорожко, Ж. Зварич, В. Колосова, О. Луткової, С. Мазуренко, Л. Максимової, В. Мельникова, О. Моргунової, О. Недоруб, К. Омельчука, П. Погуляєва, Т. Романченко, С. Сліпченко, Н. Суботи О. Семенової, Л. Тимофієнко, О. Штефан. Проте, більшість з цивілістів, оминають своєю увагою питання щодо застосування положень відповідних норм цивільного законодавства на практиці, що й обумовлює актуальність наукового дослідження з цього питання.

Мета статті. Метою даного дослідження є огляд судової практики по розгляду спорів щодо правомірності публічного поширення фотографічних творів з зображенням фізичних осіб в Україні. При цьому слід звернутися до змісту позовних вимог та правомірності їх задоволення чи відмови у задоволенні. Розгляд матеріалів окремих судових справ надасть можливість визначити основні недоліки у правозастосуванні положень статті 308 ЦК України.

Виклад основного матеріалу. Торкаючись питання визначення порядку та умов правомірного публічного поширення фотографічних творів з зображенням фізичної особи, слід зазначити, що відповідно до норм цивільного законодавства передбачаються два основні порядки правомірності поширення: по-перше, за її згодою та, по-друге, без її згоди.

Звертаючись до положень цивільного законодавства, слід зазначити, що частиною 1 ст. 308 ЦК України передбачено, що фотографія, інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи. При цьому проти волі особи фотографія з її зображенням може бути розповсюджена лише з метою захисту її інтересів або прав та інтересів третіх осіб. Отже, отримання згоди особи, яка зображена на фотографічному творі є визначальною умовою для правомірності його публічного поширення.

Звертаючись до матеріалів судової практики з даної категорії справ, можна стверджувати про наявність чисельних випадків публічного поширення, зокрема шляхом опублікування у засобах масової інформації, фотографічних творів з зображенням фізичних осіб без отримання їх згоди. У одній зі справ було визнано факт правомірності фотографування фізичної особи у публічному місці, але встановлено факт порушення прав позивача внаслідок розповсюдження фотографічного твору з його зображення шляхом опублікування у газеті.[1] У іншій справі встановлено факт опублікування у випуску газети приватної фотографії з зображенням позивача без його дозволу, чим порушено право на особисте та сімейне життя, честь, гідність та ділову репутацію. Відповідача було зобов'язано принести позивачу публічне вибачення за незаконну публікацію його фотознімку до статті, шляхом опублікування такого вибачення у цій же газеті, на тій же сторінці та шпальті у десятиденний строк з дня набрання законної сили цього рішення за власний рахунок.[2, 3] Аналогічно у іншій справі в тижневику «Деловая столица» було надруковано статтю з відомостями про позивача, авторами тексту та фотографій яких були відповідачі. В частині розгляду справи щодо неправомірності публікації фотографій позивача судом першої інстанції з посиланням на положення ст.ст. 307, 308 ЦК України прийняв рішення про зобов'язання відповідача - ПП «Інформаційне агентство «Інформбюро» принести вибачення за публікацію фотографії без згоди позивача.[4, 5]

Отже, у всіх цих справах неправомірно були опубліковані фотографії з зображенням позивачів у засобах масової інформації з певною інформацією про них. При цьому у більшості справ основною вимогою позову постає вимога про принесення вибачення за неправомірне опублікування фотографічного твору у засобах масової інформації. Крім цього, внаслідок неправомірного опублікування фотографічних творів може бути заявлена

моральна компенсація, якщо було порушено таємницю приватного життя чи розповсюджено недостовірну інформацію про особу поряд з її знімком.

Викликає запитання позиція суду щодо застосування вибачення як способу захисту інтересів фізичних осіб, які зображені на фотографічних творах. Як було зазначено, у постанові Верховного Суду України, відповідно до статті 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. У свою чергу, частина перша статті 34 Конституції України кожному гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Суд не вправі зобов'язувати відповідача вибачатися перед позивачем у тій чи іншій формі, оскільки примусове вибачення як спосіб судового захисту гідності, честі чи ділової репутації за поширення недостовірної інформації не передбачено у статтях 16, 277 ЦК України. Разом із тим не суперечить закону визнання судом мирової угоди, за умовами якої сторони як спосіб захисту гідності, честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи передбачають вибачення перед потерпілим.[6] У даних випадках не йдеться мова про укладення мирової угоди, а отже й застосування зобов'язання вибачення не є правомірним. За своєю суттю вибачення передбачає каяття, до якого не можна змусити особу у примусовому порядку.

Торкаючись питання правомірності публічного поширення фотографічного твору з зображенням фізичної особи без її згоди, слід взяти до уваги положення частини 3 статті 308 ЦК України, відповідно до якої фотографія може бути розповсюджена без дозволу фізичної особи, зображеної на ній, якщо це викликано необхідністю захисту її інтересів або інтересів інших осіб. Таким чином, фактично особисте немайнове право на надання дозволу на використання зображення обмежується. У зв'язку з цим виникає питання про визначення окремих випадків, коли допускається обмеження цього права, тобто коли йдеться саме про захист інтересів особи або інтересів інших осіб.

По-перше, щодо самої особи – це, безперечно, у разі зникнення цієї особи (під час її розшуку може використовуватись фото, зображення).

По-друге, у разі дотримання інтересів інших осіб, можна стверджувати про можливість розповсюдження фотографічних творів у «державних або суспільних інтересах».[7, с. 430, 8 с. 17] При цьому, якщо тлумачити категорію «державний та суспільний інтерес», варто звернути увагу на пропозицію В. Єфременка щодо визначення таких підстав для обмеження права на зображення: зображення державних і громадських діячів, а також історичних осіб; картини, на яких особи (звичайні перехожі) є лише частиною у зображенні певного ландшафту або певної місцевості; зображення публічних заходів (демонстрацій, мітингів, пікетувань тощо), коли головним об'єктом зображення стають усі учасники події в цілому.[9] Цей перелік, звичайно, не є вичерпним. Крім цих, можуть бути й інші випадки обмеження права на надання дозволу для використання зображення у державних або суспільних інтересах. Слід ураховувати, що під іншими державними або суспільними інтересами можуть розумітись випадки, коли зображення використовується з метою інформування суспільства про пошук злочинців або правопорушників.

Отже, у даних випадках не потрібно отримання спеціального дозволу на поширення таких фотографічних творів, а у випадку пред'явлення вимог про порушення права на зображення, суди відмовляють у задоволенні позову. Прикладом є справа за позовом депутата однієї з місцевих рад, під час розгляду якої було встановле-

но, що 29.10.2010 р. в міжрайонному інформаційно-рекламному тижневику «Ехо» була надрукована стаття, в якій висвітлювалась робота чергової сесії Кобеляцької районної ради. Серед інших вимог позивача зазначалося про неправомірність розміщення його фотографії. В цій частині вимоги були задоволені, оскільки звернуто увагу, що сесія районної ради є заходом публічного характеру, редактор газети «Ехо» розпорядженням голови районної ради, акредитований як представник засобів масової інформації, тому згоди на фотографування позивача який брав участь в роботі сесії Кобеляцької районної ради не потрібна, тому і права позивача, щодо друкування фотографії без його згоди не порушені.[10]

Окремо слід звернути увагу, що опублікування інформації про порушення прав з супроводженням її фотографічними творами, що містять зображення фізичних осіб, до моменту розгляду справи та винесення остаточного рішення буде кваліфікуватися як порушення прав особи та є недопустимим.[11] Опублікування фотографічного твору з інформаційною метою, без зазначення персональних даних про особу не є порушенням прав. Звертаючись до розгляду матеріалів однієї зі справ, слід зазначити, що у задоволенні позовних вимог було відмовлено на підставі того, що стаття була опублікована під рубрикою «Допоможіть слідству» внаслідок порушення кримінальної справи і була спрямована на встановлення свідків та потерпілих, а також викликана необхідністю подання допомоги громадянам у зв'язку з виконанням міліцією покладених на неї обов'язків. Розповсюдження фотографії осіб, які підозрювалися у вчиненні злочину, було викликано необхідністю захисту інтересів інших осіб, які по цих фотографіях мали можливість впізнати зображених на них громадян та звернутися до органу міліції для захисту своїх порушених прав, якщо такі мали місце[12, 13]. Таким чином, є правомірним опублікування зображень фотографічних творів у випадках інформування про порушників чи збору інформації про потенційних «постраждалих» від дій осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів.

У іншій справі навпаки, у липні 2006 року позивачі звернулися до суду, посилаючись на те, що в червні 2006 року в № 10 газети «Інформаційна біржа» опубліковано їх фотографії, без отримання їх згоди на зйомку на фотоплівку та публічне відтворення фотографій. До вирішення питання про притягнення до адміністративної відповідальності відповідачка в статті «Пристрасті навколо роботи квартирного бюро у м. Миргороді» обнародувала ім'я позивача як особи, що вчинила адміністративне правопорушення, та під фотознімками вказала, «... після хуліганських дій працівників Дубовського», чим порушені особисті немайнові права позивачів, а саме положення ч. 1 ст. 307, ч. 1 ст. 308 ЦК України. Постановою судді Миргородського міськрайонного суду від 21 липня 2006 року провадження у справі відносно відповідача за ст. 173 КпАП України закрито в зв'язку із закінченням строку притягнення до адміністративної відповідальності. Враховуючи викладене, позов задоволено частково, стягнуто з відповідача на користь позивачів на відшкодування моральної шкоди по 500 грн. та судові витрати. У задоволенні апеляційної скарги по даній справі було відмовлено.[14] Таким чином, зазначення імен поряд з фотокартками, подання інформації про особу, що вчинила злочин до моменту його розгляду є неправомірним та порушують особисті немайнові права особи, що зображена на фотографічному творі.

Додатково, у науковій літературі висловлюються пропозиції щодо можливості використання зображення без згоди фізичної особи у кінофільмах, телепередачах, відеофільмах фізичними особами-двійниками й іншими засобами, якщо ці фільми не належать до творів зо-

бращувального мистецтва. [15, с. 124]

Використання зображення завжди відбувається за згодою фізичної особи, крім випадків, визначених чинним законодавством. Обмеження права на надання дозволу на використання зображення особи шляхом публічного поширення фотографічних творів є необхідним і обумовлено державними, суспільними або особистими інтересами (зокрема, боротьба зі злочинністю, пошук правопорушників, інформування суспільства про порушників або пошук зниклих фізичних осіб). Безумовно, у чинному законодавстві неможливо передбачити повний перелік випадків, коли розповсюдження фотографії може бути здійснено без згоди фізичної особи з метою захисту інтересів особи чи інтересів інших осіб, тому всі питання щодо можливих зловживань у таких випадках вирішуватимуться у судовому порядку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Публічне поширення фотографічних творів з зображенням фізичних осіб завжди повинно відбуватися за згодою фізичної особи, крім випадків, визначених чинним законодавством. Обмеження

права на надання дозволу на використання зображення особи під час розповсюдження фотографічних творів із зображеннями фізичних осіб є необхідним і обумовлено державними (боротьба зі злочинністю), суспільними (інформування суспільства про порушників) або особистими інтересами (пошук зниклих фізичних осіб). Безумовно, у чинному законодавстві неможливо передбачити повний перелік випадків, коли розповсюдження фотографії може бути здійснено без згоди фізичної особи з метою захисту інтересів особи чи інтересів інших осіб, тому всі питання щодо можливих зловживань у таких випадках вирішуватимуться у судовому порядку. Аналіз правозастосовчої практики з питання публічного поширення фотографічних творів свідчить про вірне тлумачення статті 308 ЦК України та про відсутність розбіжностей у суддівському розсуді. Однак, слід звернутися до правозастосовчої практики щодо інших положень цивільного законодавства, зокрема статті 307 ЦК України, при застосуванні якої виникає багато спірних питань. Ці напрямки й будуть розкриті у наступних дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 16.05.2007 р. по справі № 22-3746 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2098122>
2. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 07.10.2008 р. по справі № 22-7323 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7283555>
3. Ухвала Верховного Суду України від 27.04.2009 р. по справі № 6-2089ск09 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3639466>
4. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 09.01.2008 р. по справі № 2-7354/07 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4555212>
5. Ухвала Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 22.05.2008 р. по справі № 6-5961св08 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1910900>
6. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. — 2009. — № 3 від 22.03.2009 р.
7. Гражданское право: В 4 т. Том 2: Вещное право. Наследственное право. Исключительные права. Личные неимущественные права: учеб. Для студентов вузов, обучающихся по направлению 521400 «Юриспруденция» и по специальности 021100 «Юриспруденция» / [Зенин И. А., Кулагина Е. В., Суханов Е. А., Шерстобитов А. Е.]; отв. ред. Е. А. Суханов. — [3-е изд., перераб. и доп.] — М.: Волтерс Клувер, 2008. — 496 с.
8. Тиллинг Е. Последние тенденции в судебной практике рассмотрения дел по вопросам интеллектуальной собственности / Е. Тиллинг, И. Моцный // Интеллектуальная собственность и реклама : Актуальные вопросы, административная и судебная практика / Под ред. И. Шаблинского и Е. Тиллинга. — М.: Альпина Паблишерз, 2010. — С. 11-25.
9. Ефременко В. О Праве на собственное изображение [Электронный ресурс] Юридическая фирма «Интернет и право». — Режим доступа : <http://www.internet-law.ru/intlaw/articles/efrem.htm>
10. Ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 04.04.2012 р. по справі № 22-ц/1690/1370/2012 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22590580>
11. Ухвала Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 02.07.2008 р. по справі № 6-8002св07 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2705578>
12. Рішення Центрально-Міського районного суду м. Макіївки Донецької області від 17.03.2009 р. по справі № 2-271/2009р. // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/6142173>
13. Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 01.07.2009 р. по справі № 22-3897 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9946899>
14. Ухвала Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 02.07.2008 р. по справі № 6-8002св07 // [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2705578>
15. Скокіна О. О. Право на зовнішній вигляд: деякі аспекти цивільно-правового регулювання // Проблеми цивільного права та цивільного процесу на сучасному етапі розвитку законодавства : Матеріали міжвузівської курсантської (студентської) наукової конференції, 5 квітня 2002 р., 2002. — С. 121-126.